

Stipa pennata

Fjädergräs

Klass: Liliopsida (enhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Poales (gräsordningen), **Familj:** Poaceae (gräs), **Släkte:** *Stipa* (fjädergrässläktet), **Art:** *Stipa pennata* - fjädergräs L. **Synonymer:** *Stipa pennata* ssp. *joannis*, *Stipa joannis* Celak., *Äkta fjädergräs*

Kännetecken

Fjädergräs är ett flerårigt, drygt halvmeterhøgt gräs som bildar täta tuvor. Arten blommar i juni–juli varvid de omisskännliga vipporna med drygt två decimeter långa, vita, smalt fjäderlika borst utvecklas. Förökningen sker huvudsakligen genom frön, vilka hygroskopiskt borrar sig ned i marken.

Utbredning och status

På de kalkrika åsarna i Falbygden i Västergötland har fjädergräs sina enda förekomster i Norden. Den är numera känd från tre lokaler, i Dala, Näs och Vartofta-Åsaka socknar. Tidigare har den också funnits i Valtorp samt på åtminstone en lokal till i Vartofta-Åsaka. I Vartofta-Åsaka har växten varit mycket talrik. Efter 1900 minskade samtliga populationer för att nå ett drastiskt minimum under 1950-talet. Skälen till tillbakagången var flera, bl.a. växtsamling och upplöjning, men framför allt vanhävvd till följd av missriktade ambitioner att skydda växten genom avspärningar och betesfred. Sedan slutet på 1900-talet har reservaten skötts med bete och slätter. Försök med lindbruk har gjorts. De senaste åren har flerårig hävdvila införts i samband med nya skötselplaner. Fjädergräs odlas inte sällan; oftast är det dock ett annat genetiskt ursprung på de odlade plantorna. Växtens huvudutbredningsområde omfattar mellersta och östra Europa, där också andra raser av arten förekommer.

Ekologi

Växtplatserna utgörs av åsar med torr, grusig, kalkrik morän. De är sydvända och solöppna. Fjädergräs förekommer idag på torrängar som alltid varit föremål för brukande i form av bete, slätter eller odling, även lindbruk. Dessa örtrika torrängar är av en typ som har ett stort inslag av s.k. stäpparter med sydostlig utbredning i Europa, bl.a. drakblomma *Dracocephalum ruyschiana*, smalbladig lungört *Pulmonaria angustifolia* och praktbrunört *Prunella grandiflora*. Fjädergräs kom möjligen till Sverige med tidigt åkerbruk och är anpassad till långa trädor. Arten har alternativt ansetts vara en värmetidsrelikt som levt kvar på särskilt gynnsamma platser.

Hot

Fjädergräs är en konkurrenskänslig art som har stora krav på regelbundna markstörningar. Arten trängs snart ut efter upphörd hävd med efterföljande igenväxning. Fältobservationer tyder på att arter som krissla *Inula salicina*, getvåpling *Anthyllis vulneraria*, blodnäva *Geranium sanguineum* och även hundkäs *Anthriscus sylvestris* gärna tar över under längre period av hävdvila. Upplagring av förna under igenväxningsfasen gör att tuvorna har svårt att utvecklas och blomma. Även överbete och hårt, tidigt bete missgynnar arten. Milda vintrar gör att mossa kan växa till och gör det svårt för fröna att gro. Ökad kvävedeposition från jordbruksmark och långväga föroreningar kan bli ett växande hot. Närstående arter och raser finns i odling i många trädgårdar och riskerar att korsa in sig i vilda bestånd. På två av lokalerna har arten funnits i mycket låga numerärer. De tre lokalerna ligger så långt ifrån varandra att genörföring via pollen eller frö är osannolik. Detta föranleder misstankar om en kraftig reduktion av växtens genetiska variation, som kan vara negativ för dess långsiktiga överlevnad.

Åtgärder

De tre växtplatserna för fjädergräs är naturreservat. Vilken skötsel som är bäst för arten är omdiskuterat, men mycket tyder på att ett anpassat sent bete alternativt slåtter med vissa perioder/år av hävdvila är lämpligt. Fjädergräsplantorna tar några år på sig att växa till, så hävdvila vissa år som gynnar tillväxten kan behövas. Markstörning genom t.ex. vårkrottning, ytlig grävning och efterbete är troligen positiv för arten. En skyddszon bör upprättas kring de reservat som ligger i anslutning till åkrar, och inom denna måste ogräsmiddel och gödsel användas mycket restriktivt eller helt förbjudas. Uppodling och stödutplantering behövs för att få upp populationsstorlekarna. På alla lokalerna genomförs årlig uppföljning.

Övrigt

Fjädergräs är fridlyst. Arbete pågår med att studera genetiken och släktskapen mellan de vilda populationerna och odlade plantor.

Utländska namn – NO: Fjørgräs, DK: Fjærgräs, FI: Höyhenheinä.

Naturvård

Konventioner: Skogsstyrelsens signalart

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Bestämmelsen gäller hela landet

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

Bertilsson, A. m.fl. 2002. Västergötlands flora. Lund.

Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1977. Projekt Linné rapporter 29–48. Svensk Bot. Tidskr. 71: 3–22.

Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1985. Projekt Linné: slutrapport. Svensk Bot. Tidskr. 79: 319–328.

Sterner, R. 1922. The continental element in the flora of south Sweden. Geografiska Annaler 1922: 221–444.

Sundh, L. 2004. Fjädergräs, luktsporre, vaxnycklar och fjällskära i Skaraborg under åren 1992–2001. Artuppföljning i sex skyddade områden. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2004:15.

Sundh, L. 2011. Åtgärdsprogram för stäppartade torrängar i Västsverige 2011–2015. Naturvårdsverket, Rapport 6405.

Författare

Örjan Nilsson 1992. Rev. Margareta Edqvist 2006, Anna Stenström 2018. ©ArtDatabanken, SLU 2018.